

שאלה: אני מעדות המזרח. אני מבין שבני אשכנז מחמירים לא לאכול מצה שרויה בפסח. נא תסביר לי מדוע בני עדות המזרח לא מחמירים בזה והאשכנזים כן?

תשובה: יש פירוש לשולחן ערוך ונדפס על הדף בשם "שערי תשובה". בדיני פסח (סי' תס"ק י') כותב: "יש אנשי מעשה שמחמירין על עצמם ואין אוכלים שום מצה שרויה או מבושלת במים. שחוששין שמא נשאר בה מעט קמח שלא נילוש ויחמיץ עכשיו על ידי השריה והבישול". כלומר, קמח מחמשת מיני דגן, אם נאפה במים והגיע לגמר אפייתו תוך 18 דקות, לא יחמיץ לעולם. אבל חששו שמא היו מקומות תוך העיסה אשר לשם לא הגיע חום האש, ונשאר עדיין קמח בלתי אפוי. ועכשיו ששמים המצה במרק או במים, הוא יחמיץ. והרי פסק הלכה הוא שפירור חמץ אינו בטל ברוב, אפילו יהיה אחד מתוך אלף! [אם זה אירע בימי הפסח]

אמנם הרב מחבר "שערי תשובה" בעצמו מסיים דבריו "נראה שהתחלת חומרא זו יצא ממה שהיו נוהגים מקדם [בתקופות העתיקות] לעשות לפסח מצות עבות מאד". נוסף ביאור: כיון שלא היו אז בתי חרושת לאפות מצות בכמויות, אלא כמעט כולם אפו בעצמם בבתיהם, יש לחשוש שהאש הביתי שלהם לא היתה שוה בחומו על פני כל הבצק, וחלק ממנו נשאר בלתי אפוי כמו בתחילה.

נוסף: כיון שבימינו המצות דקות מאד, וגם חום האש בו אופים המצות הוא אחיד וחזק בכל שטח רחב ואורך המצה, עד שאין להעלות על הדעת שיהיה שום מקום שהחום לא הגיע, נראה שזו היא חומרא יתירה.

לכן מסיים הרב "שערי תשובה" "עכשיו הוכשר הדור, ורוב בני אדם אין אופים מצות עבות כלל, רק ריקים דקים, ואזדו להו החששות" [=התנדפו החששות].

ובאמצע דבריו כתב: "דאף המחמיר מהטעם הזה, אין צריך להחמיר שלא להטביל מצה אפוייה במים או משקה אחר, אלא נותן מיד לתוך פיו, דזה דבר פשוט שאין בזה זמן כלל החמיץ". וזה מבואר בשולחן ערוך (סי' תס"א סעיף ד') שיוצאים ידי חובת אכילת כזית מצה בליל פסח גם במצה שרויה. וכך כתוב גם בגמרא (פסחים מא) וכן פסק המשנה ברורה (שם בס"ק יז) למי שקשה לו לאכול מצה יבשה.

והגר"א היה נוהג לאכול כופתאות ("קניידליך") בפסח (מעשה רב, פסקא קפז) ולא חשש לשאלת "מצה שרויה". וכן החתם סופר. ובספרו של הראשון לציון הרב יצחק יוסף "ילקוט יוסף" על פסח, ח"ב עמ' תרס"ד (מהד' תשעז) הזכיר

עוד שבעה מגדולי אשכנז שהיו מקילים בזה. (וכן פסק בקצרה הרב עובדיה יוסף ב-יחווה דעת א פסקא כא).

ובזמנינו מנהג זה מונע שמחת יום טוב מהרבה בני אשכנז, כי אינם יכולים לאכול עוגה רגילה עשויה מקמח, אפילו אפוי מקמח-מצה שכבר אפוי וטחון, אלא הם אוכלים מקמח תפוחי אדמה, שהוא פחות טעים. ואמנם קהילות החסידים בני אשכנז מחמירים מאד, ויש מהם שבכלל לא מרשים להביא מצות לשולחן שיש עליו מרק, או גבינה למריחה וכו'. אבל הרבה מהליטאים מקילים. אבל אם ירצה אדם להקל בזה, אבל חושש כי כך היה מנהג אבותיו להחמיר בזה, אפשר לו לעשות התרת נדרים למנהג זה.

כלומר יאמר בפני שלושה שהוא מצטער על כך שכאשר התחיל לנהוג מנהג זה אחרי גיל בר מצוה, לא אמר שיהיה זה "בלי נדר". וכאשר יתירו לו שהמנהג מהיום והלאה יהיה "בלי נדר" יהיה מותר לו לאכול מצה שרויה.

הרב עובדיה יוסף מביא בשו"ת יביע אומר (ח"ב או"ח סי' כג, סעיף יד) בשם "שערי תשובה" הנ"ל "שהנהג שלא לשרות המצה במים בפסח, ולא אמר בפירוש שמקבל עליו כן, רק שכן נוהג שאינו אוכל מצה שרויה במים ומבושלת, אף שהיה בלבו כן, לא נחשב לנדר עד שיוציא בשפתיו. לכן כשרוצה לנהוג היתר, אינו צריך התרה". [עכ"ל].

וגם אם אדם זה כן אמר בפיו שהוא נוהג חומרא זו, אם טעה וחשב שהוא איסור ממש, ולא ידע שזה חומרא של מנהג בלבד, אפשר שאפילו התרת נדרים הוא לא צריך לעשות. כך הדין בשו"ע (יורה דעה ריד סעיף א) בשם הטור והתוספות. אמנם השו"ע מביא גם דעת "יש אומרים" לדרוש ממנו שיעשה התרת נדרים. אבל כלל גדול בידינו, בלשונות השו"ע, כי "סתם ויש אומרים" הלכה כ"סתם". אבל למען לצאת ידי כולם, כדאי לעשות גם בזה התרת נדרים, שאין בזה קושי לבוא לפני שלושה ולבקש התרה כנ"ל.